

LITERATŪROS TEKSTŲ SKAITYMO KODAI
DAUGIAKULTŪRĖJE APLINKOJE

DR. GINTA ČINGAITĖ-KIZNIENĖ

UGDymo plėtotės centras
Lietuvos edukologijos
universitetas

2016

Pranešimu siekiama:

- apžvelgti daugiakultūrės visuomenės ir skaitymo iššūkius šiandienos mokytojams;
- pristatyti temos „Knygų skaitymas – savęs ir pasaulio pažinimo būdas“ privalomojo kūrinio – Vandos Juknaitės „Išsiduosi. Balsu“ – galimus skaitymo būdus.

- **DAUGIAKULTŪRĖ VISUOMENĖ** – skirtingos kultūros, tautinės, etninės, religinės, socialinės grupės, gyvenančios toje pačioje teritorijoje, BET nebūtinai bendraujančios, toleruojančios viena kitą.
- **TARPKULTŪRINĖ VISUOMENĖ** – skirtingos kultūros, tautinės, religinės, socialinės grupės ir pan., gyvenančios kartu tam tikroje teritorijoje, palaikančios atvirus tarpusavio santykius, pripažįstančios vienos kitas – vienos kitų vertybes ir gyvenimo būdą.

(Metodinis rinkinys *Visi skirtingi – visi lygūs*, 2004)

Kultūros apibrėžimas

„Vyrai ir moterys nėra tik šiaip vyrai ir moterys. Jie taip pat yra regiono, kuriame gimė, buto ar sodybos, kurioje išmoko vaikščioti, žaidimų, kuriuos žaidė, kai buvo vaikai, pasakų, kurių klausėsi, maisto, kurį valgė, mokyklos, kurią lankė, sporto, kuriuo užsiiminėjo, poetų, kuriuos skaitė, ir Dievo, kuriuo jie tikėjo, dalis.“

(Williamas Somersetas Maughamas, „Skustuvo ašmenys“)

- Kultūra plačiaja prasme – yra vertybės ir elgesio sistemos, kurių laikosi žmonių grupės.

Mokyklos kultūra – visuomenės kultūros dalis

Kultūrų įvairovė mokykloje:

- skirtingų socialinių sluoksnių kultūra;
- skirtingos ekonominės padėties kultūra;
- skirtingos fizinės ir psichinės sveikatos grupių kultūra;
- skirtingos religijos kultūra ;
- kitos tautybės kultūra ir t.t.

Keletas skaitymo iššūkių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojams

- Kaip sudominti šiuolaikine lietuvių literatūra interneto, išmaniųjų telefonų, vizualinės informacijos gausos suformuotai Z kartai?
- Kaip padėti mokiniui užmegzti dialogą su literatūra, suprasti ir pajusti, kaip skaitomi kūriniai jį augina, keičia ir brandina?
- Kaip formuoti mokinio savarankišką mąstymą, skatinantį kelti svarbius asmeniškai ir kitiems mūsų visuomenės nariams klausimus?

Skaitymo sampratos kaita

- „Reikšmė yra tai, kas aktyviai kuriama, o ne tai, kas pasyviai gaunama.“

D. Buehl, *Interaktyviojo mokymosi strategijos*, 2004.

- „Nuobodulys ir suvokimo sunkumai yra tai, kas rodo mūsų nedalyvavimą tekste.“
- „Skaitymas suteikia pasitenkinimą tik tada, kai į žaidimą įsilieja mūsų kūrybiškumas, tai yra kai tekstas leidžia panaudoti mūsų gebėjimus.“

W. Iser, „Teksto suvokimas“, in *XX amžiaus literatūros teorijos*, I dalis, Vilnius, 2011, p. 22.

VANDA JUKNAITĖ
IŠSIDUOSI. BALSU

„*Išsiduosi. Balsu* [...] atveria sudėtingą meninę tikrovę, kurioje formuluojamas vienintelis tikras ryšio, meilės atsakas jo negavusiam, netekusiam žmogui, todėl desperatiškai, naikinant save ir kitus, jos besišaukiančiam, nesvarbu, kokioje politinėje santvarkoje ar visuomenėje – sovietinėje, permainų ar vartotojiškoje – gyventų.“

Gitana Vanagaitė, *Prasmių raiška Vandos Juknaitės kūryboje*. Vilnius, 2015, p. 147.

Kurti asmeninį, autentišką mokinio santykį su literatūra

- **V. Juknaitė, *Išsiduosi. Balsu***

Skaitymo etapas: prieš pradėdant skaityti

- Informacija apie rašytojos gyvenimą ir kūrybą
- Kūrinio pavadinimo aiškinimas
- Diskusija apie žmogiškųjų poreikių hierarchiją
- Skaitymo strategijų aptarimas

Abraomo Maslow poreikių piramidė (paveikslo šaltinis – <http://employability.e-mentoring.eu/test1s/description/LT>)

- ***Skaitymo etapas:
skaitant***

Skaitymo strategijos

- **Skaitymas balsu.**
- **Vaizdinių kūrimas.**
- Klausimų ir atsakymų formulavimas (darbas poromis).
- Naujų ar neaiškių žodžių reikšmės patikslinimas (rėmimasis žodžio darybos analize, kontekstu, sinonimų ieškojimas, naudojimasis žodynais, žinynais).
- Skaitomo teksto turinio susiejimas su savo žiniomis.

Teksto ritmika

„Pasakojimą organizuojanti pasakotojos figūra ir jos balsas susijęs su išskirtine „Išsiduosi. Balsu“ ypatybe – kalbos ritmu: trūkčiojančiu, vis užsikertančiu, nutylančiu kalbėjimu. Skaitytojas beveik fiziškai girdi tokį emociškai intensyvų ir vis nutrūkstantį kvapo netenkančios pasakotojos balsą, yra priverčiamas juo sekti ir išgirsti tuo balsu išsakomą skausmą ir meilę. [...] Būtent pasakotojos balsas verčia ne tik racionaliai suvokti tekstą, bet ir išgyventi jį emociškai“.

Gitana Vanagaitė, Prasmų raiška Vandos Juknaitės kūryboje.
Vilnius, 2015, p. 137.

Teksto skaitymas balsu

„Skaitymas balsu – natūrali reakcija, kai sunku suprasti, ir puiki strategija, kuri padeda mokantis įveikti sunkų tekstą.“

D. Buehl, *Interaktyviojo mokymosi strategijos*, 2004, p. 114.

Iniciatyvos „Visa Lietuva skaito vaikams“ (2012) medžiaga

- **Skaitydami vaikams balsu per dieną po 20 minučių:**
- skatiname vaizduotę;
- vystome jų intelektą: gebėjimą užjausti, bendrauti, moralinį jautrumą;
- palankiai veikiame jų savęs vertinimą;
- vystome kalbos įgūdžius, gebėjimą suprasti tekstus ir nurodymus;
- laviname vaikų gebėjimą sutelkti dėmesį, plečiame jų dėmesio lauką;
- vystome mąstymo įgūdžius, gebėjimą samprotauti ir mąstyti kritiškai;
- laviname atmintį;
- diegiame įgūdžius skaityti ir rašyti, skatiname vaikus skaityti;
- sužadiname jų norą mokytis ir aktyviai dalyvauti pamokose;
- analizuodami literatūros personažų situacijas, diegiame vaikams įgūdžius spręsti jiems patiems išskylančias emocines problemas;
- skatiname tarpusavio santykius tarp vaikų/mokinių;
- balsu skaitantys mokytojai užmezga ryšį su vaikais, mokiniais;
- mažiname agresyvaus, asocialaus ar nusikalstamo elgesio tikimybę;
- auklėjame vaikus atviresnius naujoms situacijoms ir naujiems žmonėms.

- Vaizdinių kūrimas
 - lavina vaizduotę
 - padeda suvokti individualų santykį su tekstu ir realybe
 - padeda projektuoti sprendimus

Teksto refleksija

Skaitymo etapas: po skaitymo

- Ką iš pasakojimo supratai apie žmogiškuosius ryšius, žmogaus santykį su aplinka?

„Kūrinys visada yra kreipimasis į kitą“

Refleksijos kryptys

Ryšys tarp žmonių:
skaitytojo
savirefleksija

Teksto struktūros,
formos, pasakojimo
stiliaus analizė

Literatūra ir tikrovė:
pasakotojos poelgių
vertė

Įsivaizduok save nuotraukoje. Diskutuok: pasakok, rašyk.

- Laiškas autorei, personažui, draugui.
- *Kodėl-kodėl* grandinė (pavyzdys)

Žmogiškojo
ryšio
praradimas

Pasikeitė
santykis su
pamatinėmis
vertybėmis
(gyvybės verte)

Pasikeitė
socialinė
santvarka

.....

Gyvybė ir mirtis
yra
kontroliuojama

Vertinami
sėkmingi žmonės

Kiekvienas kovoja
už savo išlikimą

Neefektyvi
socialinės
apsaugos sistema

Išvados

Skaitant šiuolaikinius programinius tekstus, svarbu:

- per kognityvinį, jausminį, vertybinį interpretacijos aspektą siekti „mokėjimo būti kartu“ visuomenės;
- rinktis skaitymo kryptis ir strategijas, leidžiančias susikurti autentiškam mokinio santykiui su literatūra;
- svarbiausias yra mokytojų kūrybiškumas, stebint ir analizuojant ugdymo procesą.